

Góðu tit øll, studentaskúlanæmingar, lærarar, gestir og virðislønarmóttakari.

Vit eru komin saman á Studentaskúlanum í Hoydølum í morgun í heilt serligum ørindum. Vit vilja sláa manngarð um føroyska málið.

Vit hava ein boðskap at bera, og hann komi eg aftur til um eitt lítið bil.

Fyrst av øllum fari eg at takka Føroya Studentaskúla fyri, at tit vilja hýsa okkum eina løtu sum hesa. Her á skúlanum hava næmingar og lærarar barst fyri, at føroyska málið fekk innivist. Uttan henda skúlan og uttan tykkara dagliga virki, m.a. føroyska málinum at frama, høvdu vit í dag ikki havt eitt so frægt og fjølbroytt mál, sum vit tó hava. Hetta kann eg siga bæði sum fyrrverandi næmingur her á skúlanum, og sum landsstýriskvinna í mentamállum.

Summi tykkara halda kanska, at føroyskt er ein lærugrein við nógvum stílum, nógvum reyðum strikum og lesibókum. Men føroyskt er so nógv meira – tað er hvassasta svørðið, tað kann vera lykilin til hjartakrókin hjá unnustu tíni, tað skapar eydnu og sorg. Tað er hentasta amboð tykkara í lívinum. Tað er skaldskapur, tað avdúkar tað fjalda og ósjónliga – um vit duga at hjúkla um føroyska málið.

Eg vóni, at tit ungu taka málið til tykkara sum ein gimstein, ið tit tilevna, so hann glitrar í dagsins ljósi – ikki sum ein forngripur, men sum ein broytiligur dýrgripur, sum er tykkara.

- Føroyska málið er eitt mirakkul, segði Nikolina á Kamarinum í einum útvarpsviðtali fyri stuttum. Nikolina er eitt dømi um eitt føroyskt listafólk, sum í sínum arbeiði alt sítt lív hevur brúkt føroyska málið sum sítt arbeiðsamboð. Aftaná eitt langt lív á pallinum, kann hon staðfesta, at føroyska málið er eitt kraftaverk. Hetta er sanniliga ikki so lítið.

Tey, sum hava fylgt eitt sindur við í samfelagskjakinum, hava ivaleyst eisini lagt til merkis áhugan fyri føroyska málinum. Hetta er einki nýtt. Síðan V.U. Hammershaimb í 1840-unum setti sær fyri at fáa okkum eitt líkinda føroyskt skriftmál, hava verið tíðarskeið og løtur, har føroyska málið hevur verið í brennideplinum. Og hyggja vit at støðuni í dag, er hon einki øðrvísi. Bæði í almenna rúminum, í Løgtinginum og víða hvar úti í krókunum verður nógv tosað um málið: orðabókaútgávur, stavrað c og x og bolle á, fólkánøvn og staðarnøvn, málið í undirvísingini, málið í kringvarpinum, málið í bókmentunum, málið á fartelesfonini og málið á netinum, orðasmíð o.s.fr.

Hesin áhugi hevur verið har leingi, kanska ikki nóg leingi, vilja summi vera við, men tað er ein sannroynd, at tá ið málið er til viðgerðar, og tað er næstan líkamikið hvar ella nær, tá er skjótt at fáa blóðið í kók.

Í dag, á føðingardegi V.U. Hammershaimbs fara vit at taka stig til eina nýggja traditiún, eina positiva traditiún, eina vónandi stuttliga traditiún, nevniliga ”dag málsins”. Frá nú av fara vit hvønn 25. mars at heiðra málið, at diskutera málið, bjóða móðurmálimum av, skipa fyri tiltøkum, framfærslum sum vísa okkum, hvussu stórir dýrgripur móðurmálið er. Harumframt fara vit í dag at fylgja einum av teimum mongu tilmælunum frá Málstevnunevndini: at lata eina Málrøktarvirðisløn. Hon munar kanska ikki so nógv í krónum og oyrum. Men hon er ætlað sum eitt herðaklapp til einstakling og úrmæling, sum hevur brúkt stóran part av lívi sínum til tess at menna og varðveita málið sum

samskiptismiðil. Og ikki minst er hon ætlað sum ein áminning um, at hóast búskaparkreppu og konjunkturar upp og niður, so er mál og mentan, list og skaldskapur, kjak og orðaskifti ein daglig avbjóðing og eitt dagligt ríkidømi.

Kanska hugsa vit ikki um tað til dagligt. Men málið ber øllum uppi.

Føroyska málnevndin og fyrrverandi Málstevnunevndin hava mælt mær til hesi átøk, sum nú verða sýnd í verki. Um myndugleikar, skúlar, dagstovnar, feløg, fjølmiðlar og almenningurin taka undir við at hátíðarhalda 25. mars, at seta beinar og skeivar vinklar á málið, verða spurningar um mál og málpolitikk viðkomandi fyri okkum øll.

Síðan komi eg til næsta punkt í boðskapinum, og tað er at handa Málrøktarvirðislønina á fyrsta sinni.

Aftast í bókini "Mál í mæti", ið er eitt greinasavn eftir Jóhan Hendrik W. Poulsen, og sum varð útgivið í sambandi við sjeyti ára føðingardag hansara í 2004, er eitt úrval av nýggjyrðum Jóhan Hendriks, eini 500 í tali. Her eru mong forvitnislig orð, sum vit, meira ella minni, hava tikið til okkara. Her eru orð sum t.d tekstvarp, markamót, tyrla, fløga, sniðhús, verkætlan og nógv, nógv onnur. Eitt av hesum orðum er orðið soppmóðir, sum á latíni eitur mycelium, og á donskum eitur:

svampes spindelvævslignende under-jordiske net af ernæringstråde,

sum kundi verið umskrivað til føroyskt nakað soleiðis:

lokkanetslíknandi, undirjarðar net av soppakendum føðslutræðrum,

ella sum Jóhan Hendrik, stutt og greitt, kallar hetta: soppmóðir.

Og her standa vit, mitt í øllum – soppinum - og vita ikki um vit skulu grína ella gráta.

Vit vita øll, hvussu umráðandi tað er at halda og umvæla, tað vit eiga. Verða eitt nú hús og vegir, skip og klæði ikki hildin nógv væl, fara tey illa, ja, í ringasta føri er vandi fyri, at soppur kemur í húsini, verða tey ikki hildin nógv væl, og so skal alt útvegast av nýggjum.

Tað sama ger seg galdandi við málinum. Tí er tað so ómetaliga umráðandi, at vit hava fólk ímillum okkara, sum tíma og duga at nýta tíð til móðurmálsrøkt – fólk, sum leggja bæði lív og sál í – at halda lív í miraklinum.

Málrøktarvirðislønin 2010 verður latin Jóhan Hendriki W. Poulsen, professara.

Við hesum vilja vit heiðra ein teirra, sum hefur gjørt sítt til, at føroyskt nútíðarmál, er tað, tað er.

Jóhan Hendrik W. Poulsen hefur sum málfrøðingur lagt ómetaliga stórt arbeiði eftir seg føroyska

málinum at frama. Í ein mansaldur hefur hann verið ímyndin av froysskari málrøkt og gingið á odda at røkja málið og verja tað fyrri ágangi. Hann hefur áhaldandi granskað mál okkara, vegleitt og upplýst. Hann hefur uttan íhald nýtt og viðgjørt móðurmálið við virðing og sóma – bæði í talu og skrift. Ótroyttligur hefur Jóhan Hendrik gingið á odda og stimbrað onnur at fjálga um móðurmál okkara. Tað er eingin ivi um, at semjan var breið, tá ið mælt varð til, at Jóhan Hendrik W. Poulsen, fyrri sítt slóðbrótandi arbeiði og áhaldandi áhuga, átti at verið tann fyrsti, sum fekk handaða Málrøktarvirðislønina.

Jóhan Hendrik W. Poulsen, professari.

Almannastova – ambætari – atføri – atgeingi – atlimaskapur – atsetur – ábyrgdari -

Bakskák – bingja – blóðgevi – borðtelda - ból og biti – brimfjøl -broddkál-

Dagføra – dátutól – diskil - egintelda -einskilja

Farstøð – fartelda – farteleson – fimisrokning – fimleikafagnaður – firring – fíla – fjarnám – flogbólur – flotbrúgv – fløga - fosturtøka

Gegni – grindil – haldføri – hinskyndur – hjartakvikil – inntriv -

Konta – kortgreiðsla – krabbasneis – kringvarp – kunning – kurla - kvikil-

lættimjólk-

margmiðil – markamót – nálaprentari – nevhjól – orðfeingi – pallborð – rennifjøl – ritbúnaður - rættstavari-

samkyndur – seglfjøl – sjókagi – sjónband – sjónfløga – sjónvarp –skaðanevnd – skilvísi – skíggi - súrrómi

talgilda – tekstvarp – teld – telda – teldusníkur – teldutøkur – tilbúgvng –tilfeingi – tólmenni – tóvirki – tvíflís – tvíkilja - tyrla

umlætting – upprit – uppsjóvarfiskur – uppvørpa

váðafúsus – veggjakrutl – veitingaskip – verkætlan – viðfesti – vistfrøði -vistskipan

fyrri hesi orð og mong, mong onnur verður við tøkk latin tygum

Málrøktarvirðislønin 2010